

Swat, Tadeusz

"Karty z dziejów Mazur. Wybór pism", T. 2, Emilia Sukertowa-Biedrawina, wyboru dokonał Janusz Jasiński, przedmową opatrzył Stanisław Herbst, posłowie Janusza Jasińskiego, Olsztyn 1972 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1-2, 175-176

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Recenzowana praca stanowiła podstawę nadania Andrzejowi Piątkowskiemu stopnia doktora nauk humanistycznych w 1970 r.

Stefan Cackowski

Emilia Sukertowa-Biedrawina, *Karty z dziejów Mazur. Wybór pism*. Wyboru dokonał Janusz Jasiński. Przedmową opatrzył Stanisław Herbst. Poświęcie Janusza Jasińskiego, Olsztyn 1972, Pojezierze, t. 2, ss. 342+2 nb.

W ponad 65-letniej aktywnej pracy twórczej założycielki i redaktorki „Komunikatów Mazursko-Warmińskich” popularyzatorska działalność pisarska zajmuje miejsce naczelne. Mierzyć ją trzeba setkami artykułów, opracowań, broszur i książek drukowanych, już od roku 1922 po okres ostatnich lat Jej życia, publikowanych w wydawanej przez Nią w Działdowie „Gazecie Mazurskiej” i piętnastu rocznikach „Kalendarza dla Mazurów”, osobnych wydawnictwach, a po roku 1945 na łamach „Komunikatów”, wszystkich olsztyńskich pism, periodyków centralnych i w wydawnictwach książkowych. Zdecydowana większość tych prac poświęcona jest ukochanej przez Emilię Sukertową-Biedrawinę ziemi mazurskiej. W trudnych warunkach międzywojennego dwudziestolecia podjęła Biedrawina obowiązek służby sprawie mazurskiej. Po wyzwoleniu Warmii i Mazur na łamach „Wiadomości Mazurskich”, a następnie „Komunikatów Działu Informacji Naukowej” i innych pism podjęła zadanie zaznajamiania ludność napływową z dziejami regionu warmińsko-mazurskiego, dążyła do repolonizacji ludności miejscowej. Ten dorobek Jej pióra, jakże wówczas cenny i potrzebny, również dziś zasługuje ze wszech miar na uznanie. Stanowi on o głównych zasługach Emilii Sukertowej-Biedrawiny dla regionu. Głównych, ale nie jedyń.

Oprócz bowiem popularyzatorskiej działalności pisarskiej redaktorka „Komunikatów” podejmowała badania sensu stricto naukowe. Dostrzegając istotne luki w badaniach nad dziejami Mazur starała się je wypełnić swymi pracami naukowymi, podjęte tematy poszerzać i pogłębiać. Wiele problemów dostrzegała pierwsza, zasygnalizowała je, torując w ten sposób ścieżki przyszłym, podejmującym ten temat badaczom. Dorzucała też interesujące przyczynki do tematów już badanych przez poprzedników, wnosząc wiele nowych elementów. W sumie — dorobek naukowy Emilii Sukertowej-Biedrawiny, mimo iż powstał głównie w ostatnich latach Jej życia, nie jest bynajmniej mały. Obejmuje kilkadziesiąt artykułów, rozpraw i szkiców rozrzuconych w licznych czasopismach naukowych, w tym głównie w „Komunikatach Mazursko-Warmińskich”. Wartościowe te prace postanowiono wydać w osobnych publikacjach. W roku 1961 Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze” opublikowało 12 artykułów Emilii Sukertowej-Biedrawiny w tomie zatytułowanym *Karty z dziejów Mazur*. W jedenaście lat później, niestety już po śmierci Autorki, ukazał się w wyborze Janusza Jasińskiego drugi tom *Kart*. Obejmuje on 9 artykułów publikowanych w latach 1950—1967 na łamach „Komunikatów Mazursko-Warmińskich” i „Przeglądu Zachodniego”. Wybór ten stanowi zwartą całość, dotyczy bowiem wieków XIX i XX. Okres ten, a zwłaszcza dziewiętnaste stulecie były Autorce najbliższe, tu też osiągnęła ona największe i najciekawsze rezultaty badawcze. Niektóre podjęte przez E. Sukertową-Biedrawinę tematy doczekały się pogłębienia i uściślenia. Jednakże autor wyboru zrezygnował z uzupełniania czy korygowania wyników badań Autorki, słusznie „uważając, że stanowiłoby to naruszenie Jej oryginalnych ustaleń”.

Drugi tom *Kart z dziejów Mazur* otwiera interesujący artykuł *Świadomość narodowa na Mazurach i Warmii w pieśni ludowej* napisany swego czasu na zamówienie Polskiego Towarzystwa Historycznego. Ciekawa i pionierska ta praca obejmuje cały okres porozbiorowy i międzywojenny XX wieku, podejmując także zagadnienie łączności i wspólnoty geograficznej Mazur i Warmii z całością ziem polskich, akcentując przeżywanie najistotniejszych wydarzeń historycznych w Polsce przez lud mazurski i warmiński. Świadectwa tego przetrwały właśnie w ludowych kurlantkach i fraskach. Kolejny szkic tomu to *Rodowód i życie Tymoteusza Giezwiusza*, omawiający działalność tego zasłużonego dla szkolnictwa polskiego przełomu XVIII/XIX wieku syna ziemi mazurskiej. Szeroko zarysowany rozdział traktujący

o polskim rodowodzie Tymoteusza Gizewiusza jest szczególnie cenny, wobec ciężącego dotąd na tej postaci piętna niemieckości.

Gustaw Gizewiusz — to najbardziej ulubiona przez Autorkę postać mazurska. Szermierzowi polskości Mazurów poświęca Emilia Sukertowa-Biedrawina dwa szkice opublikowane w omawianym tomie. Pierwszy z artykułów *Tradycje polskie Gustawa Gizewiusza* przedstawia młodość późniejszego ostródzkiego pastora i jego kontakty z polsnością. Autorka prostuje tu wiele nieścisłości w biografii Gizewiusza, opublikowanej w 1854 r. przez Kazimierza Szulca. Drugi z artykułów *Przyczynki do ostatnich lat życia Gustawa Gizewiusza* przynosi pięć listów wiążących się ze schyłkowymi latami życia „polskiego kaznodziei z Ostródy”. Listy te (w tym dwa Gustawa Gizewiusza) stanowią cenny materiał źródłowy, wzbogacający dotychczasowy stan wiedzy o G. Gizewiuszu i jego zainteresowaniach, szczególnie polsnością.

Emilia Sukertowa-Biedrawina jako pierwsza z badaczy podjęła tematykę Wiosny Ludów na Mazurach. W „Przeglądzie Zachodnim” i „Komunikatach Mazursko-Warmińskich” opublikowała na ten temat dwa artykuły: *Revolucja 1848 roku na Mazurach w świetle szczycieńskiego „Kreis-Blattu”* i *Przyczynek do końcowego okresu Wiosny Ludów na Mazurach*, które słusznie przedrukowano w omawianym tomie. W pracach tych nakreśliła Autorka przebieg Wiosny Ludów na Mazurach na podstawie roczników oficjalnych organów starostw szczycieńskiego i nidzickiego.

W badaniach polskich i niemieckich stosunkowo wiele uwagi poświęcono filiponom, rosyjskim staroobrzędowcom, mieszkającym od trzydziestych lat XIX wieku w powiecie mrągowskim. Pomimo to opublikowany w 1961 r., a w omawianym tomie przedrukowany artykuł Emilii Sukertowej-Biedrawiny, *Filiponi na ziemi mazurskiej* stanowi interesujący (choć w świetle dzisiejszych badań nie pozbawiony usterek) materiał, oświetlający historię, osadnictwo i obyczaje mazurskich staroobrzędowców.

Dwa końcowe artykuły tomu: *Materiały do dziejów walki hitlerowców z ruchem polskim na Mazurach i Warmii w latach 1933—1939* i *Metody walki hitlerowców z polsnością na Mazurach i Warmii* pisane są na podstawie okólników *Bund Deutscher Osten*, gestapo, NSDAP i NSLB oraz list aktywnych urzędników hitlerowskich. Dotyczą one prześladowań żywiołu polskiego i tepienia mowy polskiej w byłych Prusach Wschodnich. Część tych materiałów Autorka publikuje w oryginalnym brzmieniu.

Drugi tom *Kart z dziejów Mazur* poprzedza zwięzła *Przedmowa* Stanisława Herbsty prezentująca sylwetkę Autorki, a zamyka *Posłowie* Janusza Jasińskiego, omawiające i uzasadniające wybór zamieszczonych tu artykułów. Tom zawiera także szkic biograficzny i charakterystykę twórczości naukowej Autorki w językach angielskim i niemieckim oraz indeks nazwisk łączny dla dwu tomów *Kart z dziejów Mazur*.

Tadeusz Swat

Janusz Jasiński, *Warmia wobec powstania styczniowego*, *Roczniki Humanistyczne*. Historia, Lublin 1972, t. XX, z. 2, *Kultura duchowa Polski przedrozbiorowej. Walki o niepodległość*, ss. 227—242.

W serii historycznej „Roczników Humanistycznych” wydawanych przez Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego przygotowano tom specjalny poświęcony wybitnemu historykowi Andrzejowi Wojtkowskiemu z okazji 80 rocznicy jego urodzin. W tomie tym opublikowano 20 rozpraw przyjaciół i uczniów Profesora. Z uwagi na regionalny profil „Komunikatów Mazursko-Warmińskich”, chciałbym się bliżej zająć artykułem Janusza Jasińskiego, ucznia profesora A. Wojtkowskiego.

W krótkim szkicu Janusz Jasiński postawił za cel: wyjaśnienie problemu stosunku Polaków na Warmii do insurekcji narodowej z lat 1863—1864. W rozwinięciu podstawowej tezy wykorzystał bogaty materiał archiwalny z zespołu pruskiej Królewskiej Izby Sądowej (*Kammergericht*) archiwum merseburskiego NRD¹. Źródła

¹ Deutsches Zentralarchiv Merseburg, Kammergericht, Polen-Process 1864.